
Kronika

tudi iz Pirandellove «šestero oseb išče avtorja» iztisnil vonj pristne groteske. Režiser Osipovič z vprizoritvijo «Moči teme» ni uspel; ni umel umetniško obvladati številnega ansambla, zato predstava ni nudila notranje, organične dogmatičnosti, temveč je ostala torso. — Zadnji režijski dar pokojnega Borisa Putjata je bil «Stričkov sen», kjer je tudi nastopil kot knez. Putjata je neusmiljeni humor Dostojevskega, ki ledeno reže v dušo, pritiral do strašne groteske in ga dvignil v nadzavestne svetove ter se tako s temi «Gobci» še poslednjič zarogal svoji ljubljani Ljubljani. Zakaj ta gibki teatralik je bil v svojih posvečenih urah umetnik. Njegov pomen in njegovo delo je na simpatičen način ocenilo že dnevno časopisje. Pisec te kronike mora ugotoviti samo, da je Putjata prinesel v provincionalno in neokretno slovensko gledališko duševnost okretno, svetsko potezo, ki se je razodevala v njegovem pojmovanju francoske komedije; s presaditvijo «Idijota» na naš oder pa nam je dal zaslutiti v globine in prepade ruske nature. Zato njegov pomen za slovenski oder ostane; bil je sograditelj. —

Pretekla sezona je slavila vrsto jubilejev raznih avtorjev in igralcev. Vsi ti jubileji in proslave pa sezoni niso bili v prid. *Fran Albrecht.*

Iz nagovora Paula Valéryja na banketu pariškega zborovanja Pen-klubov. ... Občudujem ta veličastni zbor, kjer vidim može kot Galsworthyja, Pirandella, Unamuno, Kuprina in toliko pisateljev vseh narodov med toliko našimi književniki.

Toda dajte, da povem, kakšen čuden vtis občutim in kakšna nenavadna misel vstaja v meni, ko motrim vaš shod.

To zborovanje se mi zdi skoro nerazložljivo. Nekaj — sam ne vem — paradoksnega je v njem.

Literatura je jezikovna umetnost, je umetnost sredstev za vzajemno umevanje.

Razumljivo je, da se zemljemerci, narodni ekonomisti ali tovarnarji vseh plemen morejo koristno sestati, zakaj posvetili so se študijam, oklenili so se zanimanj, katerih predmet je samoedin in istoveten.

Toda pisatelji! ... Toda možje, katerih poklic temelji naravnost na njihovi rodni govorici, katerih umetnost obstaja potem takem v razvijanju tega, kar najdoločneje — in morda najkrvoločneje — loči narod od naroda! ... Kaj naj pomeni zborovanje tistih, ki v vsakem narodu nujno delujejo, da bi ohranili, ojačili in izpopolnili najobčutljivejše ovire, najznatnejše in najjasnejše razločke, ki osamujejo tisti narod od vseh drugih narodov? Na kakšen način je tak shod mogoč?

Tu, gospodje, je treba poklicati na pomoč čudež. In to je bil, naravno, čudež ljubezni.

Različne literature se objemajo v ljubezni. Pa ta čudež ni od danes. Virgila je vleklo k Homerju. In koga vse nismo ljubili mi, Francozi? Italijo pod Ronsardom, Španijo ob času Corneilla, Anglijo v dobi Voltairca, Nemčijo in bližnji vzhod po romantikih, Ameriko v Baudelaireu ... in od stoletja do stoletja Grčijo in Rim kot dve vedno stanovitnejše uživani ljubici. Grčijo in Rim smatram za naroda, ki sta samo malo bolj oddaljena od nas ko drugi narodi. Homer je le še nekaj bilijonov kilometrov odtod. Treba ga je opravičiti zbog te razdalje, da ga nocoj ni med nami.

Te ljubeče literature so se iskale in silno pozelele. Toda, sami veste, gospodje, zaljubljenici objemajo vselej tisto, česar ne poznajo, in morda bi sploh ne bilo ljubezni brez tega bistvenega nepoznanja, ki daje in ki celo edino more dati neskončno vrednost ljubljenu predmetu.

Kronika

Če še tako popolno poznamo kak tuj jezik in še tako globoko proniknemo v intimnost naroda, ki ni naš narod, se mi zdi nemogoče, da bi se mogli po-
našati, da razumemo govorico in slovstvena dela kot človek tiste dežele. Vselej
se nam odteza kakšna stran zmisla, kak kočljiv ali skrajnen odzvek. Nikdar si ne
moremo biti svesti popolnega in neizpodbitnega obvladanja.

Med temi objemajočimi se literaturami ostane vedno ne vem kakšna ne-
dotakljiva tkanina; to tkanino utegneš napraviti neskončno drobno, jo zmanjšaš
do skrajne tenkosti, toda raztrgati je ne moreš. Čudno pa je, da ljubkanja teh
neprodernih slovstev zato niso nič manj plodna. Ravno narobe, mnogo plodovit-
nejša so, kot če bi se čudovito razumevala. Stvariteljsko nesporazumljenje
deluje in neomejne zaploditve nepričakovanih vrednot nastajajo... Naš Shake-
speare ni angleški Shakespeare. In celo Voltairejev Shakespeare ni Shakespeare
Victorja Hugoa... Na svetu je dvajset Shakespearejev, ki množe začetnega
Shakespeareja in razvijajo iz njega nepričakovane zaklade slave.

Evo je dokaj čudovite posledice nepopolne dojemljivosti...

Po drugi strani pa s tem zgledom lahko precej opravičimo to zborovanje,
ki se mi je pravkar zdelo tako čudno.

Sicer pa ga moremo uvaževati s čisto drugega stališča, ki je brezdvomno
malo bolj vzvišeno.

Tak shod pisateljev vseh plemen, zbranih to pot v Parizu, me spominja vprav
na ustroj Francije. Ni namreč bolj raznorodnega naroda na svetu, kot je naš
narod, pa je vendar naša enotnost dopolnjena.

Ali ni morda Francija neke vrste prvotna podoba tistega, kar bi mogla biti
združena Evropa?

Dovolite mi, gospodje, da vas ob sklepu spomnim na misel moža, ki sem ga
neskončno ljubil in strastno občudoval, Mallarmé, čigar globoko motrenje slov-
stvenih zadev poznate vsi, si je iz naše umetnosti ustvaril celo metafiziko.

Ni se mogel odločiti, da bi jo smatral za preprosto zabavo, ki jo pisatelji
nudijo publiki. Ampak iz vse svoje duše je mislil, da veselstvo ne more imeti
druge svrhe, ko da končno proizvede popolni izraz samega sebe. «Svet,» je dejal,
«je ustvarjen, da bo došel do lepe knjige...» Ni mu našel drugega zmisla.
Ker mora po njegovem prepričanju končno priti vse do lastnega izraza, je mislil,
da vsi tisti, ki i z r a ž a j o, vsi tisti, ki žive za porast jezikovnih sil, pomagajo
pri tem velikem poslu in izvršujejo zanj vsak svoj mali del...

Ta knjiga, gospodje, je v vseh jezikih.

Jaz napijem tej lepi knjigi.

*

Literarno združenje P e n = C l u b (pen = pero ali pa začetnice nazivov:
poets, editors in novelists) je angleška, oziroma boljše rečeno, Galsworthyjeva
ustanova iz leta 1921. Društvo ima izključno literarne namene, ki nanje politična
prepričanja ali strankarske propagandne svrhe nikakor ne smejo vplivati. Pač
pa je poleg prizadevanja «d'expansion et d'échanges littéraires» ena glavnih
klubovih namer, sprejemati tuje književnike, ki so člani sosednjega, na istih
principih temelječega književniškega društva, jim razkazati mesta in kraje, jih
primerno počastiti in jih kolikor mogoče podpirati v težnji po spoznavanju slov-
stvenih razmer dotičnega naroda.

Letos, po štirih letih prvotnega nastanka Pen-kluba, so se pariškega zboro-
vanja udeležili zastopniki petindvajsetih narodov, med katerimi Jugoslavije, žal,
seveda ni bilo, poslale pa so svoje delegate=literate med drugimi: Brazilija,
Kanada, Peru, Katalonija, Mehika...

Kronika

Prihodnje leto se zbero Pen-klubovci v Rimu, najbrže spet brez nas, potem menda v Berlinu.

Francoski poet in član slovstvenega društva «Cercle littéraire international» Paul Valéry, ki je tako duhovito nagovoril letošnje pen-klubovske zborovalce, se je rodil v Cettei 30. oktobra l. 1871. Šolal se je ob plodnih literarnih naukih pesnika Mallarméja in kmalu zaslovel kot najboljši njegov učenec (Album starih stihov, 1890—1900). Svoje drobne, blesteče izcizelirane in globoko miselne verzje je priobčeval skrajja v bojevitih revijah: *La Conque*, *Centaure*, *La Syrinx*, *L'Ermitage*, *La Wallonie*, *La Coupe*, *La Chimère* itd. ... Nato se je za skoro dvajset let odrekel publiciranju in se z veliko vnemo in s polnim pridom lotil študija matematiških disciplin. Šele leta 1917. se je zopet pojavil s poemo «Mlada Parka», ki opeva boje in razkolja duše «entre ses doutes profonds et riches et la clarté nette de l'intelligence». Po vojni je še obelodanil značilna in na moč osvajajoča dela, ki razodevajo globokega duha in brezhibnega oblikovalca: Mornariško pokopališče (1920), *Ode* (*La Pythie*, *Aurore*, *Palme*, 1920), *Kača* in *Charmes ou Poèmes* (1922. v založbi *Nouvelle Revue Française*). Preteklo leto je izdal duhovite dvogovore *Eupalinos* ali *Arhitekt*, letos pa znamenita sodobna razglabljanja: *Variétés*. Paul Valéry, ki velja za enega prvih sodobnih francoskih poetov, je znatno vplival na svoje sodobnike in ohranil v marsikateri novejši struji baudelaireovsko izklesanost verzov, notranjo ritmično razgibanost in podobarsko in duhovno bogastvo. V tem oziru sta poleg pesmi najbolj delovali njegovi izcerpni knjigi: *Introduction à la Méthode de Léonard de Vinci* in *Soirée avec M. Teste*.

Pavel Karlin.

Pierre Louys (1870—1925).

Poleg «*Quo vadisa*» je početkom našega stoletja na Francoskem doživela največji uspeh Louysova «*Afrodita*» (100.000 izvodov), ki je bolj nego Francova «*Thaïs*» ali Flaubertova «*Salammbô*» ali «*Roman de la Momie*» pospešila prepoved zgodovinskega romana. To je zgodba aleksandrijske hotnice *Chryside*, ki zahteva od ljubimca kiparja *Demetrija* tri najdražje stvari rodnega mesta. Umetnik ji pridobi po zločinskih potih te dragulje, da bi se z njimi očičila pred očmi vsega ljudstva, ki pozdravlja v krasni kurtizani učlovečenje ljubavne in lepotne božice *Afrodite*. Sijajna povest otožnega izida se končuje s slavospevom na uničenje, z nekakšno variacijo svetopisemskega «prah si in v prah se povrneš», samo da ta tema poganu Louysu vzbuja razkošne sanjarije, kjer bi krščan videl povod za mračna razmišljanja.

Vrhu tega je Louys od mrtvih obudil fantastični roman s «*Prigodbami kralja Pavzola*» (1901). Vrli vladar je imel 366 žen — ena za prestopno leto — a beg njegove hčere ga dvigne na potovanje, na katerem ga njegov oproda večkrat imenitno opehari. Osnovna ideja (neomejena oblast ženske in zapreke, ki so jih stoletja nakopičile proti svobodnemu razvoju posameznikove sreče) je ovita s tolikšno dobrodušnostjo in s tako rahlimi smehljaji, da je treba za popolno doumetje tenkoumne analize.

Novi Boccaccio pa je nekoč zablodil v Seviljo ter nam predstavil v opolzli knjigi «*La Femme et le Pantin*» (Ženska in možicelj) junakinjo *Conchito Perezovo*. Preračunljiva španka drži na vrviči moža, ki jo spočetka pretepa, slednjč pa klečeplazi za njo. Poltena tragedija je dostojen podaljšek romanov kot *Mériméejeva* «*Carmen*» ali *Prévostova* «*Manon Lescaut*». Rezkejšo sliko pohotnosti boš težko kje našel.